

ВПЛИВ СІМ'Ї НА ВИХОВАННЯ ПОЧУТТЯ КОМІЧНОГО У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті наводиться методика, аналіз та узагальнення результатів констатувального етапу дослідження, спрямованого на вивчення впливу батьків на виховання почуття комічного у старших дошкільників. Виявлено позитивні і негативні чинники батьківсько-дитячих взаємин як засобу формування і розвитку дитини, зокрема щодо виховання у неї почуття комічного.

Ключові слова: педагогічна діагностика, сімейне виховання, взаємодія батьків і дітей, старші дошкільники, емоційний комфорт, почуття комічного.

The article deals with the methods, analysis and generalization the results of the diagnostic stage of research, directed on the study of parents' influencing on education of sense of comical for senior under-fives children. The positive and negative factors of paternal-children's relations as the mean of forming and development of child, in particular in relation to education the sense of comical found out.

Key words: pedagogical diagnostics, domestic education, co-operation of parents and children, senior under-fives children, emotional comfort, sense of comical.

Постановка проблеми. На формування і розвиток дитини старшого дошкільного віку вагомий вплив справляє сім'я. Саме в сімейному мікросередовищі дитина навчається осмислювати і привласнювати моральні норми і цінності, що робить можливим їх сприйняття в інших соціальних групах, оволодіває суспільно необхідними нормативами поведінки. Сім'я створює передумови для взаємопроникнення світу дітей і світу дорослих, що є важливим чинником соціалізації зростаючої особистості.

На важливості ролі сім'ї і сімейного виховання для повноцінного розвитку дитини дошкільного віку наголошується у законодавчих і нормативних документах, регулюючих діяльність дошкільної ланки освіти (Закони України „Про охорону дитинства”, „Про дошкільну освіту”, Базовий компонент дошкільної освіти в Україні та ін.).

Особливого значення сім'я набуває в плані виховання емоційно-почуттєвої сфери дитини дошкільного віку як передумови збереження її

психологічного здоров'я, гармонізації міжособистісних відносин як з батьками, так і з представниками більш широкого соціального оточення.

У цьому контексті актуалізується необхідність вивчення готовності батьків до виховання у дітей старшого дошкільного віку почуття комічного, яке є невід'ємною складовою її психологічного благополуччя і покликане убезпечити втрату дитиною стану психологічної захищеності та комфорту, сприяти оптимістичному сприйманню навколишнього світу і самої себе в ньому.

Аналіз останніх досліджень.

Проблема важливості найближчого соціального оточення для емоційно-почуттєвого розвитку дитини дошкільного віку, забезпечення природної її потреби у позитивних емоціях досліджується Т. Даниліною, І. Дермановою, О. Дибіною, О. Кононко, Л. Кряжовою. До вивчення окремих аспектів впливу батьків на виховання почуття комічного дошкільників звертається Н. Старовойтенко.

Мета статті: висвітлити зміст і результати емпіричного дослідження, спрямованого на виявлення характеру впливу батьків на виховання у старших дошкільників почуття комічного.

Виклад основного матеріалу. Дослідно-експериментальна робота проводилася з батьками старших дошкільників та старшими дошкільниками ДНЗ м. Чернігова та смт. Городні Чернігівського району. Основними методами дослідження обрано анкетування, бесіду та тестування дітей з питань сімейної взаємодії. У діагностуванні взяли участь 97 батьків та 157 старших дошкільників. 60 батьків відмовились брати участь у діагностуванні, пояснивши це відсутністю часу.

Розроблена нами анкета для батьків містила запитання змішаного типу, тобто такі, які вимагали вибору відповіді з поданих в анкеті, й ті, на які треба було дати розгорнуті самостійні відповіді.

Перше запитання передбачало з'ясування, чи властива батькам така якість особистості, як почуття комічного, також уточнювалось, чи допомагає

наявність цього почуття батькам у житті. 94,8 % батьків дали позитивну відповідь на ці запитання, 5,4 % батьків – негативну.

Метою другого запитання було з'ясувати, чи прийнято у сім'ях опитуваних проявляти почуття гумору. Ствердну відповідь одержали від 94,8 % батьків. Цим респондентам пропонувалося (за допомогою вибору з поданих варіантів) визначити мету власного прояву почуття комічного. Батьки також мали можливість запропонувати свій власний варіант відповіді на це запитання. Запропоновані варіанти передбачали лише позитивний вплив на дитину: а) підбадьорити у разі виникнення в неї помилок та невдач; б) по-доброму посміятися над власною помилкою; в) у формі дружньої критики вказати на недоліки у діях та вчинках дитини; г) знайти спільну мову з дитиною для виходу зі складних проблемних ситуацій; д) поліпшити настрій дитині, собі та іншим членам сім'ї.

Одержані результати засвідчили, що всі запропоновані варіанти відповіді обрало 16,3 % батьків. Один варіант відповіді (д) обрало 27,8 % батьків. Два варіанти обрало 43,3 %: 32,9 % батьків надали перевагу варіантам (в) та (д); 10,3 % батьків – варіантам (г) та (д). Три варіанти підкреслили 8,2 % батьків. 3,1 % батьків обрало варіанти (в), (г) та (д) і 5,2 % батьків – варіанти (б), (г) та (д). Чотири варіанти не обрав жоден з батьків. У зальній кількості варіант (а) обрало 15,5 % батьків; варіант (б) – 20,6 % батьків; варіант (в) – 51,5 % батьків; варіант (г) – 32,9 % батьків; варіант (д) – 94,8 % батьків. Власний варіант відповіді не запропонував жоден респондент.

Отже, можна констатувати, що в сім'ях, де прийнято проявляти почуття комічного, всі опитані батьки застосовують комічне з метою поліпшення власного настрою та настрою інших членів сім'ї. 51,5 % батьків можуть у формі дружньої критики вказати на недоліки у діях та вчинках дітей. Менше половини батьків звертається до почуття комічного для досягнення спільної мови з дитиною, для виходу з проблемних ситуацій. Низький відсоток батьків може посміятися разом із дитиною над власними помилками. Найменший

відсоток батьків припав на варіант відповіді, пов'язаних з підтримкою дитини у разі виникнення в неї невдач.

Третє запитання анкети передбачало з'ясування думки батьків щодо частоти жартування їхніх дітей, негативного чи позитивного підтексту їхніх жартів. Також виявляли цілі та форми дитячих жартів шляхом надання батькам можливих варіантів (а) створення позитивного настрою та підбадьорення себе чи інших; б) дружнє кепкування з власної (або іншого) смішної ситуації, помилки; в) агресивне приниження іншого; г) блазнювання задля привернення уваги до себе), передбачалося їх доповнення власними відповідями.

Одержані відповіді батьків розподілилися таким чином: на те, що діти часто жартують, вказало 32,9 % батьків; інші батьки зазначили, що їхні діти лише іноді звертаються до жартів. Згідно з результатами діагностування батьків не виявлено жодної дитини, яка б зовсім не жартувала. Також за результатами анкетування не знайшлося батьків, які б стверджували, що їхня дитина користується негативними формами вираження почуття комічного. 53,6 % батьків підкреслили варіант “задля дружнього кепкування зі смішної ситуації”; 43,3 % батьків обрали відповідь “створення позитивного настрою та підбадьорення самої себе та інших”; 5,2 % батьків зазначило два варіанти відповіді: “створення позитивного настрою та підбадьорення самої себе та інших” та “задля дружнього кепкування зі смішної ситуації”. Отже, найбільш уживаним виявився варіант відповіді (а). Свій варіант – “спроба себе як комічного актора” – запропонувала лише одна мама.

У четвертому запитанні батьки мали вибрати з наведених видів діяльності ті, якими дитина займається вдома. Загалом було запропоновано п'ять варіантів відповідей: а) дивиться смішні мультфільми, кінофільми, телепередачі; б) слухає смішні казки, вірші, гуморески, дитячі анекдоти; в) роздивляється карикатури, комікси, гумористичні журнали; г) виконує комічні твори і дії (казки, гуморески, смішні сценки); д) з метою розсмішити вигадує смішні слова, фрази, вірші, казки; е) малює дружні шаржі, вигадує і

перевдягається у кумедні костюми, пародіює інших за допомогою несловесних форм комічного.

Як засвідчив аналіз одержаних результатів, найчастіше батьки обирали варіант відповіді (а). Його, як єдиний варіант відповіді, обрало 75,3 % батьків; 24 респонденти обрало два варіанти відповіді: 16,5 % батьків надали перевагу варіантам (а) та (с); 3,1 % батьків обрало варіанти (а) та (е), а 5,2 % батьків – варіанти (а) та (f). Для уточнення цього питання, просили батьків навести назви улюблених дитиною гумористичних і сатиричних казок, віршів, гуморесок, телепередач, які викликають у неї почуття смішного. 57,7 % батьків не змогли назвати жодного комічного твору, що розглядали як свідчення того, вибір видів діяльності робився навмання або не увагу дорослих до комічної продукції, яку передивляється дитина. Серед телевізійних шоу були названі такі, як: “95 квартал”, “Вечірній Київ”, “Криве дзеркало”, “Розсміши коміка”, “Велика різниця”, серед кінофільмів – т/с “Свати”, “Єралаш”; серед мультфільмів – “Жив був пес”, “Федорине горе”, “Маша і ведмідь”; художніх творів: народні казки “Пан і коза”, “Як пан по-німецькому говорив”, а також казки Б. Грінченка “Сірко”, К. Чуковського “Плутанина”, С. Гнидіна “Федько у пошуках Чупакабри”, К. Матюшкіної “Пірати кошмарського моря”, збірка віршів Г. Берковича “Є у зайців ковбаса”.

Отже, наведені результати дають змогу твердити, що переважна більшість дітей, за свідченням батьків, знайомиться зі смішною продукцією за допомогою телебачення. Водночас наведені батьками телепередачі і кінофільми часто розраховані на суто дорослу аудиторію, мають певну специфіку, а їхній перегляд справляє враження низькопробного, естетично бідного, примітивного комічного, що не сприяє вихованню в дитини старшого дошкільного віку художньо-естетичного смаку і почуття комічного. Кінофільми у відповідях батьків були представлені бідно, хоча є велика кількість дитячих фільмів, знятих за високохудожніми творами видатних дитячих письменників, які можуть сприяти вихованню почуття комічного у дітей. З наведених батьками прикладів кінопродукції, на нашу думку, доцільно пропонувати для перегляду

лише “Єралаш”. Можуть використовуватись для виховання почуття комічного старших дошкільників і запропоновані батьками мультфільми. Серед наведених невеликою кількістю батьків літературних творів, переважна більшість також відповідає меті і завданням виховання у старших дошкільників почуття комічного.

На п’яте запитання анкети: “Чи потрібно, на вашу думку, виховувати це почуття у дитини?”, всі батьки дали ствердну відповідь. Другу частину запитання: “Чому ви так вважаєте?” 37,1 % батьків залишила без відповіді. Інші відповіді мали такий зміст: “тому що почуття гумору має бути у кожного”, “щоб дитина виросла вихованою, знала, коли можна сміятись, а коли ні”, “щоб дитина у майбутньому могла розрядити напружену атмосферу”, “це допомагає у житті”, “щоб жити було цікавіше і простіше, з жартами по життю легше, ніж з образами і поганим настроєм”, “бо без сміху життя тьмяне і одноманітне, лише здоровий оптимізм і гумор допоможе сину долати труднощі і не пасувати перед складним завданням”, “дитина легше переносить образи, може підняти настрій усім”.

На шосте запитання, яке мало на меті з’ясувати, чи займаються батьки вихованням у своїх дітей почуття комічного, 76,3 % респондентів дали позитивну відповідь,

Сьоме запитання формувалося таким чином: “Чи важливо для Вас, щоб вихователі Вашої дитини володіли почуттям комічного(гумору) і виховували його у дитини?”. Важливість наведених положень визнали всі батьки.

На запитання: “Чи хотіли б Ви, щоб вихователі надавали Вам допомогу (поради, рекомендації, літературу) для виховання почуття комічного у Вашої дитини в сім’ї?” 91,3 % батьків також дали ствердну відповідь.

Даючи відповідь на запитання: „Чи траплялися з Вашою дитиною комічні ситуації? Як часто?”, 50,5 % батьків зазначили, що з їхніми дітьми комічні ситуації ніколи не траплялись. Це, на нашу думку, свідчить про невміння батьків сприймати оптимістично, з почуттям комічного незначні проблемні ситуації, в які потрапляють їхні діти. За словами 9,3 % батьків, такі ситуації в

їхній сім'ї трапляються майже щодня. 40,2 % батьків зазначили, що їхні діти лише іноді потрапляли у комічні ситуації.

Під час анкетування просили батьків пригадати смішні слова, які використовували їхні діти. Виконати це завдання змогло лише 27,8 % батьків. Найчастіше наводилися приклади ненавмисної дитячої словотворчості, які діти створювали і вживали у молодшому віці: смішне звучання слів, коли у дитини ще не сформувалися фонематичний слух і вимова. Батьки також згадали випадки використання “дитячих неологізмів”, коли дитина, не розуміючи етимологічного значення слова, давала йому свою назву зі зрозумілим для неї значенням. *Наприклад, росіянізм „горбушка хліба”, уживаний у сім'ї, дитина називала” твердушка”.*

Для уточнення виховної діяльності батьків з виховання почуття комічного у дітей засобами літературних творів, проводили бесіду за такими запитаннями:

1. Як часто Ви читаєте дитині твори художньої літератури? Чи обговорюєте їхній зміст, чи цікавитесь враженням, яке склалося у дитини від прослуховування творів, чи граєте з нею в ігри за змістом творів, чи пропонуєте дитині скласти власну казку з частковою допомогою з Вашого боку?

2. Як саме Ви виховуєте почуття комічного у своєї дитини? Які ігри, завдання, способи використовуєте для цього?

3. Згадайте кумедний випадок, що стався з вашою дитиною?

За результатами бесіди встановлено, що кожного дня дитині читає 15,5 % батьків, один або декілька разів на тиждень – 37,1 % батьків; 50,5 % батьків читають своїм дітям не частіше одного разу на місяць, інші батьки зазначили, що читають дітям дуже рідко або не читають зовсім. Роботу за змістом прочитаних творів проводить лише 24,7 % батьків. Більшість з-поміж них зазначила, що ця робота вичерпується переказом твору або відповідями на запитання батьків для з'ясування розуміння дитиною основного змісту прочитаного.

На друге запитання, яке ми ставили батькам під час бесіди, змогло відповісти тільки 30,9 % батьків. Найбільш типовими виявилися такі відповіді: “вмикаю смішні телепередачі, мультики, аудіокниги”, “читаю дитині смішні вірші і казки”, “власним прикладом: жартую з дитиною та з іншими в її присутності”, “підтримую її бажання жартувати у доречний час”. Мама однієї дитини розповіла, що її син часто вживає фрази улюблених комічних героїв у життєвих ситуаціях із творів, прочитаних удома, а також навмисно вводить у бесіду фрази героїв некомічних творів для створення комічного ефекту.

Згадали кумедний випадок, що стався з дитиною, 35,1 % батьків. Аналізуючи ці розповіді, можна зазначити, що більшість із них стосувалася простих, зовнішніх форм вияву комічного (комічне зовнішності, дій). Малочисельними були приклади кумедних випадків, які виникали через використання дітьми мовленнєвих форм вираження комічного. *Як показове використання мовленнєвих форм комічного, можна навести розповідь мами Федора П. про те, що дитина використала відоме прислів'я, яке в даному випадку не відповідало істині: “Змушувала сина зробити завдання з математики для підготовки до школи. На його запитання: „Навіщо все це?” Відповіла: „Щоб більше знати”, - на що почула відповідь сина: „Менше знаєш – краще спиш”.*

З метою виявлення загального стану емоційного благополуччя та психологічного комфорту дошкільників у колі сім'ї, ми провели проєктивне діагностування дітей, яким було охоплено 157 старших дошкільників. З цією метою використовували проєктивний малюнковий тест “Малюнок сім'ї”, проєктивну діагностичну гру “Пошта”, а також тестування батьків за тестами “Які ви батьки”.

Результати діагностування показали, що 42,6 % дітей перебувають у стані емоційного благополуччя у родині. Батьки для цих дітей є прикладом для наслідування, дитина любить з ними займатися різними видами спільної діяльності, стосунки з батьками характеризуються емоційною теплотою і вибудовуються на засадах співробітництва, дитина відчуває любов рідних та

свою значимість у родині. Емоційно нестійкі стосунки з батьками були зафіксовані у 29,9 % дітей. Ці діти мають як позитивні, так і негативні почуття до батьків. Відсутність гнучкості з боку батьків часто призводить до батьківсько-дитячих конфліктів.

Емоційно нейтральні стосунки з батьками виявлені у 27,4 % дітей. Основними ознаками цих стосунків є емоційна бідність взаємин, подекуди байдужість, невключеністю батьків у життя дитини, відсутність у дитини емоційно позитивної прихильності до жодного з батьків. Були виявлені діти, яких ми віднесли до групи емоційного дискомфорту у сім'ї, що проявляється у відсутності спільних видів діяльності батьків і дитини, схильністю батьків до авторитаризму, що набуває прояву у зовнішньому підкоренні дитини батьківським вимогам, придушенні її свободи. Як наслідок, життєві погляди батьків не є для дитини авторитетними, вона не відчуває прихильності до них.

Отже, можна констатувати, що лише 42,6 % дітей старшого дошкільного віку зростає в умовах сприятливої сімейної атмосфери, що справляє позитивний вплив на виховання в неї почуття комічного.

Висновки. Внаслідок проведеного нами емпіричного дослідження встановлено, що загал батьків приділяє недостатню увагу розвитку емоційно-почуттєвої сфери дитини старшого дошкільного віку в цілому і вихованню у неї почуття комічного зокрема. Одержані нами за допомогою запровадження діагностичних методик результати засвідчили, що більшість дорослих ігнорує можливості, які надає в цьому плані читання дитячої літератури, перегляд мультфільмів і дитячих кінофільмів, обговорення життєвих ситуацій. Для помітної кількості сімей характерна авторитарна атмосфера, відсутність позитивно насичених батьківсько-дитячих взаємин, що негативно позначається на вихованні в старшого дошкільника почуття комічного.

Водночас переважна кількість опитаних батьків виявила розуміння важливості виховання у дитини почуття комічного, важливості збереження емоційного комфорту дитини у сімейних взаєминах і висловила бажання

отримати відповідну педагогічну допомогу з боку вихователів дошкільних навчальних закладів.

Література

1. Данилина Т. А. В мире детских эмоций / Т. А. Данилина, В. Я. Зедгенидзе, Н. М. Степина. – М. : Айрис дидактика, 2004. –
2. Дерманова И. Б. Диагностика эмоционально-нравственного развития / И. Б. Дерманова. – СПб. : Речь, 2002. –
3. Дыбина О. В. Диагностика направленности ребенка на мир семьи: учебно-метод. пособие / О. В. Дыбина – М. : Центр педагогического образования, 2009. – 64 с.
4. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості / О. Л. Кононко. – К. : Освіта, 1998. –
5. Кряжева Н. Л. Мир детских эмоций. Дети 5-7 лет / Н. Л. Кряжева. – Ярославль : Академия развития, 2000. –